

L' ANY FRANCESC DE BORJA MOLL

Joan MELIÀ
Universitat de les Illes Balears

Dia 10 d'octubre de 2003 ha fet exactament cent anys que va néixer Francesc de B. Moll, un dels personatges essencials, juntament amb Antoni M. Alcover, per entendre el procés a favor de la recuperació social de la llengua catalana a les Illes Balears durant el segle xx. Un segle que, des del punt de vista de la contribució d'aquests dos il·lustres illencs a la normalització del català, comença amb la publicació de la *Lletra de convit* (1901), amb la qual Alcover convidava la gent de tots els territoris de llengua catalana a col·laborar en l'elaboració del que havia de ser un gran diccionari, i que acaba, gairebé, amb les nombroses i diverses aportacions que Moll va fer fins poc abans de la seva mort, el 1991.

En commemoració d'aquest centenari, el Parlament de les Illes Balears, el 12 de març de 2002, va aprovar per unanimitat la declaració de l'any 2003 com a Any Francesc de Borja Moll. Per a l'organització de les activitats de celebració a dur a terme, el 17 de maig es va crear la Comissió per a la Commemoració de l'Any Francesc de B. Moll, a la qual participen diversos representants de les principals institucions i organitzacions culturals de les Illes Balears: el Govern, els tres consells insulars, els ajuntaments de Ciutadella i de Palma —les localitats on, respectivament, va néixer i va passar la major part de la seva vida—, la Universitat de les Illes Balears, l'Obra Cultural Balear, l'Institut d'Estudis Catalans, l'Institut Menorquí d'Estudis, l'Institut d'Estudis Baleàrics, l'Institut d'Estudis Eivissencs, l'Estudi General Lullia i l'Obra Cultural de Formentera. També participen en la Comissió membres de la família Moll i personalitats del món de la filologia relacionats amb Moll com J. Veny, J. Miralles, G. Colón, J. Massot i J. Grimalt.

Es va acordar que les activitats s'iniciarien al voltant de dia 10 d'octubre del 2002 i que s'estendrien fins a finals del 2003. Aquesta decisió va permetre que, abans de les eleccions autonòmiques i municipals del mes de maig (que afectaven bona part de les institucions integrants de la Comissió Organitzadora), es poguessin haver duit a terme o iniciat moltes de les actuacions previstes i que es poguessin haver planificat una part important de les que havien de realitzar-se durant la resta de l'any. D'aquesta manera, si es fa un repàs de les activitats fetes es pot veure que molt majoritàriament se situen entre el mes d'octubre del 2002 i la data electoral.

Aquesta commemoració ha permès comprovar, un cop més, el reconeixement que la societat dels Països Catalans, en especial la de les Illes Balears, fa de l'obra de Francesc de B. Moll. Són nombroses les institucions i organitzacions que han participat, d'una manera o una altra, en les activitats o s'hi han adherit (aquestes dades i molta d'informació al voltant de la commemoració són accessibles a la web de la Comissió: www.uib.es/borja_moll/).

Esmentar sistemàticament totes les activitats que s'han organitzat durant aquest Any seria

una pretensió impossible de dur a terme perquè, precisament a causa de la bona acollida popular que l'homenatge a «don Francesc» ha tingut, hi han participat de manera molt diversa, i sovint espontània, una gran quantitat d'organitzacions de tot tipus que han duit les celebracions a llocs tan diversos com locals parroquials, paranímfs universitaris i places i carrers: exposicions a biblioteques de pobles i de barriades de Palma, activitats a patis escolars, dedicació de monogràfics a la premsa i a revistes locals i especialitzades, denominació de les aules d'una escoleta amb noms relacionats amb el filòleg, una gimcana amb preguntes i proves extreptes de l'univers que formen Moll i la llengua catalana... mai no podríem ser exhaustius. En aquest article només podem referir-nos a les més destacades, segons el nostre parer, i que han tingut un abast més ampli.

La gran dimensió social de l'obra i personalitat de Moll s'explica pel seu tarannà i, sobretot, per la gran diversitat d'aportacions que, al llarg de la seva vida, va fer a la llengua i la cultura del nostre país i que el dugueren a publicar obres d'erudició filològica i gramàtiques, a fundar una editorial i una llibreria destinades a fomentar i difondre les obres en llengua catalana, a impulsar la creació de l'Obra Cultural Balear, a participar de manera regular en programes radiofònics i televisius, a exercir la docència universitària, a prendre part en congressos i importants fòrums filològics, etc.

Però també hem de cercar l'explicació de la seva gran popularitat, sobretot a les Illes, en la publicació del *Diccionari Català-Valencià-Balear*, en la difusió —per diverses vies— de l'*Aplec de rondalles mallorquines* o en la freqüència amb què va recórrer els pobles cercant informacions per als seus treballs o impartint, de forma totalment altruista, cursos, lliçons i conferències.

A més, a part del valor que té el conjunt de la seva obra, aquesta és subratllada per un aspecte que la caracteritza: Moll va saber destriar, en tot moment, quines prioritats tenia el nostre país i la nostra llengua i sempre va saber actuar per donar-hi resposta.

És per això que aquest volum i varietat d'actuacions, conseqüentment, han tingut un reflex ben clar en la commemoració. En primer lloc, en destaca la pluralitat d'accions fetes. Una diversitat i una intensitat que, probablement, fan que sigui la primera vegada que una celebració destinada a un personatge de les Illes i conduïda des de les institucions tenguí la dimensió i el suport que es mereix, cosa que demostra, un cop més, l'oportunitat, acadèmica i social, d'aquesta celebració.

Aquesta commemoració, però, tenia a més una altra finalitat, a part d'honorar el filòleg i impulsar la difusió de la seva obra: fer créixer la implicació social i la iniciativa institucional a favor del procés de normalització lingüística de les Illes Balears i del conjunt dels territoris de llengua catalana. Per això, des de les institucions organitzadores s'afirmava que la finalitat de la commemoració era: *a)* la difusió pública del coneixement de la transcendència de la figura i de l'obra de F. de B. Moll en el procés de la normativització i normalització de la llengua catalana a les Illes Balears; *b)* la consolidació social de la consciència que hi ha hagut una important aportació dels lingüistes illencs en l'impuls de la normativa actual de la llengua catalana i que les característiques dels parlars illencs hi estan prou representades; i *c)* fer incidència sobre la necessitat d'actuacions per assegurar la continuïtat de la llengua catalana com a llengua pròpia de les Illes Balears.

En aquest sentit, la pluralitat d'activitats promogudes i protagonitzades per Francesc de B. Moll van permetre que el programa dissenyat des de la Conselleria d'Educació i Cultura i des d'altres institucions, amb la col·laboració especial de la família Moll, fos d'una gran diversitat i, d'aquesta manera, aconseguís interessar sectors diferents de la nostra societat.

A part de les actuacions organitzatives pròpies d'una commemoració impulsada des de les institucions, s'han duit a terme activitats de caràcter acadèmic i de suport a la investigació i activitats de difusió social de l'obra de Moll i de la pròpia celebració.

Entre els actes institucionals cal esmentar la declaració de l'Any Moll per part del Parlament, la constitució de la Comissió per a la Commemoració de l'Any Moll i els actes d'obertura de l'Any Francesc de B. Moll a Ciutadella (2/10/02), a Palma (4/10/02) i a Eivissa (21/10/02).

D'altra banda —a cavall entre la commemoració de l'Any Mossèn Alcover, el 2001, i de la commemoració de l'Any Moll— han estat transferides a suport informàtic obres essencials dels dos filòlegs. Així, actualment es pot consultar per internet el *Diccionari Català-Valencià-Balear* (la direcció d'aquest treball va anar a càrrec de l'IEC i va comptar amb la col·laboració del Govern de les Illes Balears, la Generalitat de Catalunya i el Govern d'Andorra) i els tres primers volums de l'edició crítica de les *Rondalles mallorquines*, amb arxius de so que contenen les versions radiofòniques d'aquestes rondalles narrades pel mateix Moll.

En CD-ROM, gràcies al treball de Maria Pilar Perea (Universitat de Barcelona) i al suport de la DGPL, són accessibles els *Quaderns de camp*, «*La flexió verbal en els dialectes catalans*» d'Antoni M. Alcover i Francesc de Borja Moll, els *Dietaris*, el *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, obres també participades per Moll i Alcover. Aquestes accions en permetran una major difusió i, a la vegada, facilitaran els treballs de recerca dels investigadors.

S'ha iniciat igualment l'edició, en paper, de les obres completes de Moll i d'alguns epistolaris inèdits i s'han reeditat diversos treballs de caràcter popular com l'opuscle *Llengua o dialecte? Català o mallorquí?*, repartit massivament a principis de maig del 2003 amb els principals diaris de Mallorca. Amb motiu de la commemoració, des de la Direcció General de Política Lingüística es va promoure l'edició de diverses biografies de format diferent, l'aparició d'articles sobre Moll a gran part de revistes locals i la realització de conferències a gairebé tots els pobles de les Illes Balears.

Els dies 4 i 5 d'octubre del 2002 la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans va dur a terme a Palma, en l'acte que encetà les activitats de l'Any Moll, les seves jornades d'estudi i les va dedicar a la revisió de la figura del filòleg menorquí. A part de nombroses conferències per tot el territori lingüístic (el mes de maig ja se n'havien fetes més de setanta), cal esmentar també les Jornades dedicades a Moll per les universitats de Barcelona (28 i 29 d'abril), de Vic (28 d'abril), d'Alacant (7 de maig) i de València (11 de desembre), així com l'emmarcament en aquesta commemoració de la presentacions a les Illes, durant el mes d'octubre del 2002, de l'*Atles lingüístic del domini català* i, el mes de novembre del 2002, de la *Gramàtica del català contemporani*. Entre el 17 i el 21 de novembre del 2003, la Universitat de les Illes Balears va organitzar el Congrés Internacional Francesc de B. Moll al voltant de la vida i obra del filòleg i de la història de la lingüística catalana contemporània (segles XIX i XX).

Com a resultat de la col·laboració de la Universitat de les Illes Balears i les institucions públiques, a començament del 2002 es va signar un conveni de col·laboració, en el qual participen la Conselleria d'Educació i Cultura i els consells insulars de Mallorca i d'Eivissa, per a la creació de la càtedra Alcover-Moll-Villangómez amb la finalitat de reforçar l'actuació de grups de recerca, organitzar activitats formatives i de divulgació i promoure la publicació d'estudis sobre la llengua i la literatura catalanes i la cultura popular i tradicional.

En col·laboració amb TV3, el Govern de les Illes Balears i el Consell de Mallorca es va produir el documental *Viatge de paraules*, sobre els treballs d'Alcover i Moll per a la realització del *Diccionari* i l'actualitat d'aquesta obra. Aquesta producció també es va emetre per totes les televisions locals de les Balears i se'n va fer una edició en vídeo que es distribuï als centres escolars.

Per a la difusió popular de la celebració de l'any, a part de la inclusió del logotip commemoratiu a diversos suports de difusió massiva (circulars i sobres institucionals, per exemple),

des de diverses institucions s'han distribuït materials de promoció (bolígrafs, clauers, llapis, cartells, punts de llibre, calendaris...) i s'han emès anuncis per les televisions locals.

També amb aquesta voluntat de fer arribar la commemoració del centenari a tots els sectors socials, s'han realitzat diverses activitats adreçades a la població escolar, que han tengut una acollida molt àmplia (concursos sobre la figura i l'obra de Moll, quadernets didàctics que suggereixen activitats per fer dins la classe, articles a publicacions adreçades als infants, sessions de narració de rondalles, etc.). Amb la finalitat de divulgar l'obra de Moll entre els estudiants, es van elaborar dos CD-ROM, un amb preguntes sobre coneixements lingüístics (*Cinc minuts amb les paraules*) i un altre que mostra, a través de la cançó, i amb referències al diccionari d'Alcover i Moll, la diversitat i unitat de la llengua catalana (*Atlas musical*). Així mateix s'han emès microespais radiofònics relacionats amb la llengua catalana i l'obra de Moll per algunes ràdios de les Illes.

Entre els actes més emblemàtics podem esmentar l'exposició «Francesc de B. Moll: la paraula que foradà la roca», que es va poder visitar a Palma durant el mes de març, a Ciutadella durant l'octubre, i a Barcelona entre el 25 de novembre i el 12 de desembre. D'aquesta exposició se'n van fer dues rèpliques reduïdes que han recorregut diverses localitats de les Illes i que també s'han traslladat a Catalunya i al País Valencià. També cal destacar altres exposicions, com l'organitzada per l'ajuntament de Calvià o la del Museu de Mallorca sobre el Moll dibuixant, que també ha recorregut diversos indrets de les Illes.

Així mateix, tenint en compte que la seva formació també abastava aquest camp, s'han realitzat diversos actes musicals en homenatge a Moll, entre els quals cal destacar un concert de l'Orquestra Simfònica de Balears i la Coral Universitat de les Illes Balears, el dia 28 de març. En aquest concert, a part de peces d'autors diversos de l'àrea lingüística catalana, s'estrenà *Dictionarium in musica*, composta especialment per a l'homenatge per Antoni Parera Fons, amb la particularitat que tot el text interpretat per la coral consisteix en paraules aïllades extretes del *Diccionari Català-Valencià-Balear*.

Les institucions que planificaren la commemoració, volgueren subratllar el caràcter reivindicatiu i dinamitzador que havia de tenir l'homenatge, ja que la situació de la llengua catalana a les Illes Balears, i a tot el territori, no permet assegurar el futur del català com a llengua pròpia del nostre país. Per això és imprescindible que des de les institucions públiques es faciliti i impulsi la participació i el compromís dels ciutadans en el procés de normalització lingüística, amb independència de la seva llengua i el territori d'origen.

En el marc d'aquest ampli homenatge, els representants de les institucions i els participants en les celebracions feren sovint referència als versos d'Ovidi que Moll utilitzà com a lema de la seva editorial «Dura tamen molli saxa cavantur aqua» («...però les aigües molles foraden les dures roques»), per encoratjar els ciutadans i les organitzacions a continuar la lluita a favor de la recuperació social de la nostra llengua i cultura, perquè, en els moments en què ens sentim febles davant les dures roques que ens entrebanquen l'avanç en el procés de normalització lingüística, sempre és bo recordar que, a pesar de tot, les aigües molles, amb perseverança, aconseguen foradar les roques més dures.